

in odločnost, ki jo podpirajo ideje. Znanje je moč, ali tudi ideje in vzori, ki teže, da se ožive v življenji, so velika moč.

Kaj sledi iz naše razprave? Naš slovenski in slovanski prepored ima sicer demokratičen značaj ter kot sad ideje narodnosti že po svoji naravi teži, da se omika širi v vsem narodu. Ali naše obzorje je še vedno ozko; najširše kaže v slovanstvu rusko razvitje, ruska literatura. Primerno široko obzorje pa je potreben uvet in mogočno sredstvo napredka: ž njim se množi produktivno delo in torej tudi narodna moč. Narod se razvija brez prevelikih jednostranostij, pri čemer inteligencija vpliva na ljudstvo, pa tudi prebujeni narod vpliva na višjo inteligencijo, kaže jej svoje potrebe, duhovne in materialne, ter jo tako varuje, da se preveč od njega ne oddali. Omika bi dobivala počasi značaj soglasne celote: ljudje bi se učili zares misliti o narodu in njegovih potrebah, torej brez škodljivih fraz, prosto, brez neproduktivne učenosti in z vedno bolj jasnim prepričanjem, da ima človeška kultura skupne zadeve, da je pa materialno napredovanje vsakega naroda, vsake države, neobhoden pogoj zdravega kulturnega razvijanja in stalnosti napredka, ki se pa ne da doseči brez realnega mišljenja in delovanja, katero pa podpirajo ideje kot sad kulturnega razvijanja, torej praktičen idealizem: vse to varuje od nazadovanja. Za to dobiva tudi literatura realen smer, budi in uči, sodi preteklost in sedanost, pa se tudi kritike idealov bodočnosti ne boji, marisodeč jih objektivno — kolikor je nepristranost mogoča — dela tudi za nje in za zdravo razvitje — vse to pa pod pogojem, da ima potrebno svobodo in zdravo moč, in tu za kulturni napredek po polnem velja ono, kar je že Montesquieu dejal, da „države (les pays) se ne obdelujejo po svoji rodovitnosti, ampak po tem, koliko imajo svobode (Esprit des lois).“ —

O Salonu.

Ni ga pač mesta na svetu, ki bi se v mnogobrojnih razmerah moglo meriti s središčem sveta, s živahnim Parizom! Kako življenje, gibanje, veselje in vživanje, kako blagostanje in kaka umetnost!... A moj namen ni, da bi v teh vrsticah natančneje slikal razmere in življenje v Parizu, — samo o tukajšnji umetnosti hočem podati par

drobtinic, k čemur me je vzpodbudila običajna vsakoletna razstava v „Salonu“.

Mesto, ki šteje nad 2 milijona prebivalcev, na stotisoči tujcev med njimi, mesto, kjer gospodari največja potrata, iz katerega zahaja moda po vsem širokem svetu, v katerem si kupujejo bogatini vseh krajev razno krasotijo — to mesto pač mora imeti tudi umetnikov, da si vzpodbuja in ohrani ukus, da se obdrži na oni stopinji, katero že toliko časa zavzema. In istina, ima jih ne malo število. Nad 6000 je samih slikarjev, ki so na dobrem glasu in katere njihova umetnost dobro preživi. Zraven jih je pa še mnogo bolj dvomljive eksistencije, ki si z reklamo in družimi sredstvi pridobivajo naročil; sploh se trdi, da z diletanti vred živi v Parizu okoli 20.000 oseb, ki se s slikarstvom pečajo! Uradniki raznih vrst, sinovi in hčerke premožnejših rodbin — da, še celo marsikak rokodelski pomagač vzame v nedeljo svoje slikarsko orodje in gre na „deželo“ slikat študije poaturi. To spada tam sploh k dobremu tonu!

Nadalje je zanimanje za umetnost pri občinstvu v Parizu mnogo večje, nego drugod; od postrežčeka na cesti, vratarja pri palači, sluge boljše vrste, gori do najvišjih krogov — krasnega spola ne izvzemši — vse govori o umetnosti. Dva, tri mesece pred začetkom Salona čuješ povsodi glase o tej razstavi in v vsaki družbi se obravnava o njej. Časopisi prinašajo naznanila o delih bolj poznanih mojstrov, ki bodo razstavili svoje umotvore — in sploh se vse mogoče že mnogo prej stori, da postane zanimanje splošno, da se duhovi že prej vnamejo, predno se umetniško svetišče otvori.

Po nestrpljivem čakanji vendar pride čas, da se slike, kipi i. t. d. jamejo vzprejemati. In to pošiljanje v Salon je silno zabavno, posebno zadnji dan. Tedaj pride navadno največ števil. Marsikak umetnik prinese kar pod pazduho svoj — dostikrat še ne posušen — umotvor; in kake stvari se tudi dovedó! Najneumnejše in vsaki kritiki nemo-goče „pacarije“ se poskušajo vrniti v sveti hram zraven nebeških del. Ogromna množica je zbrana pred poslopjem in vzprejema številke. Komaj morejo vozovi, naloženi s slikami, skozi občinstvo; stražniki mestni narede s trudom prostor. Vsako sliko, katero skladajo, vzprejmejo zijala ali s strmenjem ali pa s smehom in nedosegljivim „haló“. Kdor pozna Parižane, vedel bode, kaj to pomeni, in kako živahno in dovtipno izražujejo to poulično kritiko.

Ob 5. uri popoldne je vzprejem končan — in tedaj zapro vrata; ljudstvo pa se razide, gredoče na drugo zabavo

Dan pred odpretjem Salona je zopet zanimljiv; takrat imajo brezplačen vstop vsi razstavljalci záse in še za jedno osobo; dalje zastopniki umetniških in veljavnih krogov, slavni pisatelji in igralci gledališki. Razstavljalci urejujejo prosto še ta dan svoja dela, lakirajo in popravljajo razne škode, jezé se na slab prostor in neugodno svetlobo i. t. d. — sploh vlada ta dan precejšna razburjenost in dosti pritožb se čuje o pravem ali navideznem pristranskem postopanju razstavnega odbora; se ve, da je navadno prepozno!

1. maja pa se Salon občinstvu otvori. Že zgodaj zjutraj prihaja neštevilno ljudij proti „Palais des Champs-Élysées“, kjer je razstava. Vstopnina je 5 frankov. Kolikor bolj se bliža poludne, toliko večja postaja gneča. Konečno ni več moč slik si ogledovati, prevelika tiskalica je — in tedaj ogledujejo prišleci krasni spol in elegantne oprave Pred palačo in po vsem mestu se razprodajajo „extra-številke“ velikih listov: Figaro, Gaulois, France i. t. d. z ilustrovanimi prilogami. Navadni listi s slikami pa donašajo med vso razstavo lesoreze in na drug način pomnožene salonske slike s podrobnimi popisi. In kaj še le vsakdanje novine! Prvi dan maja vse pričakuje, kaj poreče merodajni kritik Alb. Wolff in srečni so oni mlajši umetniki, katere že ta dan omenja, bodi si da jih hvali, ali pa kara in zasmehuje — da jih le omenja! Znani so od tega trenutka in vse govori o njih! Potem pa pridejo še razni humoristični listi, — omenjam le klasičnega „Journal amusant“, ki karikirajo razstavljene slike na vse mogoče dovtipne načine, časih tako izvrstno, da bi se lahko umetniki sami učili; a glavna stvar je zabava občinstva in to se doseza v polni meri.

Če končno še omenjam, kako živahno se prodajejo zraven tega mnogobrojni katalogi, s podobami in brez njih, kako ponujajo povsodi fotografije, lesoreze i. t. d. salonskih del — menim, da sem vsaj nekoliko očrtal zanimanje in gibanje pariškega občinstva za razstavo v Salonu.

In ta razstava sama v istini zasluži to zanimanje, saj pošiljajo vanjo svoja dela skoro vsi večji umetniki zdanjega sveta. Tu se vidi napredek mlajših močij in vspehi moderne šole, tu lahko opazuješ razne merí in pota, v katere se ločijo zdanji mojstri. Zraven pa hoče se ve da vsak, da bi vzbudila njegova slika pozornost občinstva, in zato je zastavil vse svoje sile, da bi prekosil druge v originalnosti, kompoziciji ali barvah, da bi se odlikoval po ideji, tvarini i. t. d.! Drugi hočejo imponirati z velikostjo slik, tretji zopet z izvršitvijo vseh detailov do najmanjše pičice — in kdor je to svojo nalogo umetniško rešil, sme

biti gotov priznanja in ugodne kritike; nasproti pa ga tudi pričakuje ostro, brezobzirno grajanje in posmeh, ki je navadno zasoljen s pravim francoskim dovtipom.

Da je razstavljenih slik največ od francoskih umetnikov, to je naravno. Primeroma mnogo jih pride tudi iz Belgije, ne malo iz Nemčije, Angleške in Amerike; vsako leto razstavlja tudi mnogo slovanskih umetnikov — in izmed teh hočem važnejše ob kratkem omeniti.

Gospodična Baškirzev iz Pultave je poslala dve lepi sliki: „Jean et Jaques“ in „Parisienne“; Poljak Brandl: „Capture d' un avant-poste turc“ in „Episode des guerres turco-polonaises“. To je krasno delo; izvrstno in delikatno slikani konji, figure polne resničnosti in življenja, soglasje vse slike jo postavljajo gotovo na prvo mesto letošnjih slovanskih razstavljalcev.

Bukavac iz Dobrovnika: „Les ebats“ in „Monténégrine au rendez-vous“. Prva slika je lepša, nego druga. Predmet jej je ležeča, neoblečena deva, igrajoča se z grlicami. Kompozicija je jako prijetna in ukusna, telo dekleta risano pravilno, barve lepe — sploh simpatična slika, med tem ko je njegova Črnogorka zraven solidnosti in korektnega risanja vendar malo preveč akademična, brez posebne zanimivosti. —

Chelmonski iz Varšave: „La chasse au renard“ in „Un traineau attaque par des loups“ — precej samostojno in talent kažejoče delo že dobro znanega ruskega umetnika.

Kratchkowsky iz Petrograda: „Avant l' orlage“, jako solidno delo; Lehmann iz Moskve: „Portrait“; Liphart iz Dorpata: „La première étoile“; Piotrowski iz Varšave: „Rendez-vous de chasse“; Boncza iz Petrograda: „Pierre le Grand a la Sorbonne“; Przepiorski iz Vilne: „Gamin“; — Wylie iz Petrograda: „Crepuscule“; Zier iz Varšave: „Sommeil de sainte Madeleine“ — in dosti drugih ruskih umetnikov, ki nam kažejo, kako obilno so napredovali Rusi v slikarstvu in kako originalna dela nam dohajajo od tam.

Razen že omenjenega Poljaka Brandla je tudi še dokaj družih poljskih umetnikov. Tu omenjam le Gassowskega, ki je razstavil: „Matinée d' automne par le brouillard, a Arés (Gironde)“; Pochwalski: „Portrait“, zelo okusno urejena in briljantno delana ženska slika. Wieruskowalski: „Journée d' automne“ — pridno risana slika, samo da jej dela barva splošno nekaj svinčen vtis.

Izmej Čehov je poslal Chittussi iz Ronova: „Le lac de J. J. Rousseau, á Ermenouville“, mali krajobraz jako prijaznih barv in lepe

harmonije, nekoliko v zmislu in značaji slavnega umrlega F. Daubignyja, katerega velik čestilec je ta umetnik. H y n a i s je razstavil: „Madeleine“ — simpatična, še mlada plavolasa žena, zavita v nevtralnno vijolčasto obleko, leži poleg knjige s sklenenimi rokami; jako pridno risana slika (posebno obraz in roke), ki bi krasila vsako bogato olepšano sobo. S o c h o r iz Uborda: „Portrait“ — krepko risana glava, samo da je preveč v monakovskem duhu zvršena.

To so glavni slovanski razstavljalci. Iz Avstrije sploh jih je lepo število; naj omenim le imen: Beraton, Bernatzik, gdčna. Blau, Bruck-Lajos, Deutsch, gdčna. Dubreau, Ebner, Ernst, Ferrari, Karlovszky, Loir, Lonza, Matesdorf, Meszoli, M a k a r t, Myhr, Myrbach, Nordendorf, Paczka, Ribarz, Spaniji, von Thoren, Weisz, Wertheimer — ki kažejo, da je naša država z umetniki dobro preskrbena in častno zastopana. —

Da si razstavo lahko vsak ogleda, bogat ali reven, razdeljena je vstopnina različno. Zjutraj se plačuje po 2 franka, popoldne po jednega; v nedeljah do 10. ure zjutraj tudi po jeden frank, potem je prost vstop. V petek je vstopnina po 5 frankov; kdor si tedaj hoče ogledati razstavo bolj v miru, izvoli si ta dan. Salon je odprt od 1. maja do 20. junija in ob tem času dojdejo razni slikotržci iz Evrope in Amerike v Pariz, da si priskrbé novih slik za svoje zaloge. Mnogo umetnikov proda razstavljene slike izvrstno in marsikdo si položi v Salonu temelj svoji prihodnji sreči in svojemu vspehu.

Razstavljalcev čakajo tudi razna odlikovanja pri odboru. Delijo se v „medailles“ 1., 2. in 3. reda, katere more dobiti vsak umetnik, tudi ne francoske narodnosti. Za rojene Francoze imajo „medailles d' honneur“. Sodišče za ta odlikovanja je sestavljeno iz samih Francozov; sploh uredijo razstavo le domačini in tujcem ni odločena nobena beseda. Odlikovanja se delé z velikimi ceremonijami. Sam predsednik republike ali pa vsaj minister „des beaux arts“ oddaje jih lastnoročno dotičnim umetnikom. Med zdanjimi avstrijskimi Slovani je češki umetnik V a c l a v B r o ž i k najmlajši, kateremu so pred par leti podarili svetinjo 2. reda — kar mu je neizrečeno koristilo k zdanji popularnosti. Letos ta umetnik ni razstavil v Salonu, ker je svojo najnovejšo, velikansko sliko „Jan Huss pred smrtno sodbo“ poslal v Berolin, kjer se veseli ogromnega vspeha. Ta umotvor je pač tudi — posebno kar se tiče barv, svetlobe in resničnosti — mnogo boljši, kot prejšnja dela njegova.

V teh črticah sem govoril v prvi vrsti o razstavi slik, ki jej pa niso jedin predmet. Da bode bralec spoznal, kako velikansko je

umetniško gibanje sploh v Parizu, hočem konečno še dodati števila razstavljenih del v letošnjem Salonu. Slik je vzprijetih 2480; risarij, akvarelov, pastelov etc. 783; skulptur, to je različnih kipov od marmorja, gipsa in druge tvarine 1048; lesorezov, bakrorezov, gravur etc. 632 — torej skup skor 5000 del!

Koliko truda in duševnega napora, koliko stroškov je pač treba, da se napolni Salon! Kaj tacega ni v nobenem drugem mestu sveta mogoče, osobito ker je zraven Salona vsako leto po tri do pet lokalnih razstav, ki so tudi obilno obiskovane od umetnikov in občinstva, in ki imajo navadno namen kazati, kako se slika v Parizu samem, kako napreduje domača umetnost. Vse te naprave pa nam kažejo, kako se dela v metropoli francoske republike, kako cvete tudi v zdanjem materialnem času umetnost ter potrjujejo moje začetne besede, da ga ni mesta na zemlji, ki bi se v tej stvari moglo meriti z modernim, veselim Parizom! —

V Parizu, meseca maja 1883.

Jurij Šubic.

Slovenska književnost.

X.

Fizika

za nižje razrede srednjih šol. Spisal Andrej Senekovič, c. kr. profesor v Ljubljani. V berilo je vtisnenih 200 slik. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani. 1883. 8, 238 str. Cena 1.80 gl.

Kdor ljubi narod svoj, veseli se, če vidi napredek na domačem polji; srce mu vzkipi, če vidi, da napreduje najžlahtnejši biser na narodovem telesu — šola. Slovensko šolstvo je nastopilo pot napredka, ako še ne povsod, pa vsaj v sredini slovenske zemlje. Mogoče je zdaj, kar stoletja mogoče ni bilo; slovenska, rekše iz slovenskega korena vzrasla inteligencija je pisala nekđaj o znanstvenih predmetih samo v tujih jezikih, zdaj — tandem aliquando — začela je pisati v domačem; začeli smo delati zase tudi na šolskem polji. Take in jednake misli so me navdajale, ko sem v teku jednega leta drugikrat dobil priliko, govoriti o novi šolski knjigi slovenski. Je pa to knjiga, s katero stori naša šolska književnost važen korak naprej. Oglejmo si jo natančneje.